

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Lamster, Mark, *De meester van de schaduw. Peter Paul Rubens, geheim agent*

(Amsterdam: De Bezige Bij, 2009, 349 blz., ISBN 978 90 234 4199 1).

Een meeslepende diplomatieke biografie van de kunstenaar Rubens heeft noodzakelijkerwijs een tweeslachtig karakter. Enerzijds is dit boek voor een breed publiek beslist beter gedocumenteerd dan de eindeloze reeks historische romans *à la* Dan Brown. Anderzijds blijft het literaire verslag minder rigoureuus dan een doorsnee historische monografie, ondanks het voetnotenapparaat, de selectieve bibliografie en de chronologische lijst. Een klassiek opgeleid historicus zal allicht de wenkbrauwen fronsen bij de eenzijdige selectie van het bronnenmateriaal, bij het dooreenhaken van primaire en secundaire literatuur in de bibliografie, of bij de obligate (maar tegenstrijdige) opmerkingen dat een figuur als Rubens nooit meer terugkomt maar dat de tijden toch niet zijn veranderd. De flaptekst omschrijft het boek daarenboven als een ‘thriller van formaat’, maar in dat opzicht doen Rubens’ voornamelijk mislukte bemiddelingen in de Republiek het plot weinig goed. De keuze om het midden te houden tussen een fictieve historische roman en een wetenschappelijke biografie heeft de Amerikaanse auteur Mark Lamster alvast geen windeieren gelegd; daarvan getuigen de goede verkoopcijfers en de lovende recensies in de literaire pers. Voor de lezers van dit tijdschrift primeert echter de vraag naar de inhoud op die naar de vorm. Met andere woorden, heeft de auteur de geschiedwetenschap een dienst bewezen door recente inzichten voor een breder publiek te hertalen? Op Lamsters weergave van Rubens als diplomaat en als pacifist, de twee rode draden in het verhaal, valt in ieder geval heel wat af te dingen.

In deze biografie wordt Rubens afwisselend en probleemloos als spion, geheim agent, intrigant, bemiddelaar, onderhandelaar, diplomaat en diplomatiek genie opgevoerd. De auteur kiest daarbij eerder voor suggestieve beeldtaal dan voor een definitie (op een beschouwing over diplomatie in de Nieuwe Tijd blijft het overigens wachten tot pagina 232). De zeventiende eeuw kende inderdaad een stijgend aantal diplomatieke opdrachten en residerend ambassadeurs. Toch trad Rubens hoofdzakelijk op als *agent*. De kunstenaar was daarbij niet zozeer een ‘geheim agent’ – zoals in de titel van Lamsters biografie – maar een officieuze informatiemakelaar die contacten faciliteerde tussen kunstliefhebbers, raadsheren en diplomaten. Helaas plaatst

de auteur Rubens' contacten grotendeels in een internationale context, terwijl het lokale Antwerpse humanistennetwerk en de Brusselse patroonheren in feite minstens even belangrijk waren. Evenmin was Rubens het uitzonderlijke diplomatiek genie van zijn tijd, maar één van de velen die met diplomatieke makelaardij de ambitie van sociale opgang koesterden (M. Auwers, 'Pieter Paul Rubens als diplomatiek debutant. Het verhaal van een ambitieus politiek agent in de vroege zeventiende eeuw', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 123 (2010) 20-33). In eenzelfde (gemiste) beweging konden Rubens' onderhandelingen overigens het vroegmoderne continuüm tussen officieuze en officiële diplomatie hebben geïllustreerd. In 1629-1630 werd Rubens immers wel door Filips IV als officiële gezant voor onderhandelingen in Engeland ingeschakeld en voorzien van officiële en geheime diplomatieke instructies. Nadien trad de kunstenaar gewoon opnieuw op als agent voor mogelijke onderhandelingen in en met de Republiek.

Daarnaast portretteert de auteur Rubens als een onvoorwaardelijke pacifist die koste wat het kost vrede wou stichten in zijn door de oorlog verscheurde vaderland. Als uitsmijter hoort daarbij dat het een 'trieste vorm van ironie is dat Rubens' vaderland opnieuw een verdeeld land is. [...] Voor Belgen die zich inzetten om hun eenheid te bewaren zou Rubens een symbool moeten zijn, een algemeen geliefde en gewaardeerde schat' (295). Net als het begrip diplomatie, is pacifisme een term die in de vroegmoderne context om een definitie vraagt. In feite interpreteerde Rubens tijdens zijn onderhandelingen vrede in het vaderland als een verzoening met de Spaanse koning Filips IV en een herstel van diens soevereiniteit over de Nederlanden. Kon dit niet worden bereikt, dan was de oorlog gelegitimeerd. Net zoals zijn tijdgenoten, vulde de kunstenaar het begrip vrede daarom voorwaardelijk in. In dat verband wees Ulrich Heinen reeds op de complexiteit van Rubens' *Allegorieën van Oorlog en Vrede*, die op vele manieren kunnen worden gelezen en waarvan de betekenis dus niet 'redelijk duidelijk' was, zoals Lamster dat stelt (252). Bijgevolg was vrede bij Rubens niet alleen voorwaardelijk ingevuld, maar ook fundamenteel met de oorlog verbonden (U. Heinen, 'Mars und Venus. Die Dialektik von Krieg und Frieden in Rubens' Kriegsdiplomatie', in: B. Emich en G. Signori (eds.), *Kriegs/Bilder in Mittelalter und Früher Neuzeit* (Berlijn 2009)).

Kortom, wie op zoek is naar enkele uren leesplezier over een geromantiseerd vroegmodern Europa, kan bij Lamster terecht. Wie een wetenschappelijke *status quaestionis* verkiest, verwijs ik liever door naar de recente publicaties van Auwers en Heinen.

Violet Soen, K.U. Leuven